

Josip Čurić

»ŠESTI ČOVJEK«

Šesta se pokoncilska godina bliži kraju. Budući da je šest godina bilo utrošeno od službenog saziva Drugog vatikanskog sabora do njegova svečanog zaključenja¹, mogao bi tko god i tu šestogodišnju pokoncilsku periodu smatrati osobito značajnom. U načelu, nismo oduševljeni ni za antiknu kabalistiku ni za »nabožno« mistificiranje brojeva; uostalom, u Bibliji ne nalazimo da bi se — izvan šest dana stvaranja i šest stvari koje Jahve ne podnosi² te šest vrčeva u Kani Galilejskoj — igdje napose spominjala brojka »šest«... Nije nam stoga nakana da bilo kakvim mitološkim nimbusom zamaglujemo svršetak šeste pokoncilske godine! Ali, ako je već prve jeseni nakon Sabora pala riječ o tzv. »trećem čovjeku« u Crkvi³, čini nam se da u našim danima smijemo i moramo svoja razmišljanja o sudbini kršćanstva protegnuti sve do »šestog čovjeka«. Radi boljeg razumijevanja počnimo ispočetka!

»P r v i č o v j e k«, koji se u pokoncilskoj Crkvi počeo nelagodno osjećati, dobio je ime *konzervativca*. Smatramo da mu taj naziv stvarno ne pristaje — već stoga što je preuzet iz političkog rječnika koji, izvorno, nije u srodstvu s autentičnom kršćanskom baštinom. U politici, naime, postoje konzervativci — tj. ljudi koji pod svaku cijenu nastoje očuvati jedanput ustaljeni »poredak«, gledajući u njem jamstvo javnog reda, mira, pravde i sigurnosti. Nema sumnje da su mnogi od tih političara-konzervativaca zabrinuti prije svega za svoje osobne probitke; zato i podržavaju »status quo« vlastitog režima, ukrućujući se u svojim foteljama i kabinetima sve dok se posve ne skamene u sklerotičnoj »splendid isolation«...

¹ Od prvog navještaja, 25. siječnja 1959. — do blagdana Bezgrješnog Začeca, 8. prosinca 1965.

² Izr. 6, 16—19: »Šest je stvari koje Gospod mrzi...: ohole oči, lažljiv jezik, ruke koje prolijevaju krv nevinu, srce koje smišlja grješne misli, noge koje hitaju na zlo... čovjeka koji zameće svade među braćom.«

³ FRANÇOIS ROUSTANG, *Le troisième homme* — u časopisu »CHRISTUS« n. 52 (octobre 1966) 561—567.

U kršćanstvu je konzervativizam takvog stila nezamisliv: ne možemo naime bit kršćanstva svoditi ni na kakav režim ili strukturni poredak iz kojeg bi pojedinci crpli materijalnu dobit odajući se diplomatskom karijerizmu. U svojoj srži, kršćanstvo je Netko, i to Netko koji — unatoč realnoj povijesnoj prošlosti — istom dolazi⁴; zato je svaki kršćanin bitno upravljen na budućnost, na sutrašnjicu, na eshatološku novost. Kršćanstvo je izrazita religija rasta u kojoj još nitko nije »dohvatio« svega, nego smo dužni — ne osvrćući se tjeskobno unazad — hrliti prema cilju koji nam je određen...⁵

Međutim, činjenica je da su posljednjih godina mnogi katolici, izazvani pokoncilskim vrenjem, počeli s nekom tjeskobom isticati vjekovnu tradiciju Crkve zahtijevajući da se preinake i novosti u crkvenom životu provode mirno, polako, postupice, pod strogom paskom hijerarhijskog auktoriteta. Otud se rodio naš »prvi čovjek« pokoncilске ere. Ne protivi se on reformama kao takvim, ne rogori on protiv »aggiornamenta«; ali od sveukupne kršćanske baštine, koja je tijekom stoljeća nadvladala i daleko teže krize negoli je današnja, neće on olako žrtvovati nijednoga »jota«. Zna on da u Crkvi ima koječega osim izvornog Poklada Vjere koji je »jedanput zauvijek predan svetima«⁶; ali i u tzv. »sporednim« ili »nebitnim« stvarima smatra on da ne treba puštati jučerašnjeg »vrapca iz ruke« dok ne bude u svakom pogledu zajamčeno da je sutrašnji »golub na krovu« siguran. Zbog toga je i prozvan »konzervativcem«. Glavna mu je značajka posvemašnja i bezuvjetna vjernost. Nošen tom vjernošću, htio bi on da i svojoj djeci ucijepi u dušu ono što sam nosi u dnu srca kao najdragocjeniju svetinju. Ne vidi stoga nikakve poteškoće u tom što se novorođenčad već u nježnoj dobi krste. Ali kad tim mališima, koji su mu draži od vlastitog života, zaželi predati isti dah vjernosti kojim sam diše, zapada u neočekivanu krizu: tim, naime, nadobudnim stvorenjima može on svoju vjeru samo manjkavo predočiti, ali je ne može u njih automatski pretočiti. Dapače, s bolju konstatira da novom naraštaju one »stare istine« ne zvone u uhu onako skladno kao što su nekoć zvonile njemu, dok je još bio dijete. Želio bi da svom potomstvu iskaže doslovce bar ono »bitno« iz Poklada Objave, ali — jao — tu se baš sukobljuje s najgorčom kušnjom svoje vjere u današnjici: nigdje, naime, ni u jednom dogmatskom stavku, ni u jednoj moralnoj zasadi nije moguće danas sa svom jasnoćom zacrtati bitni »minimum«, oko kojeg se ne bi vodile raspre. Upravo ljudi, od kojih bi očekivao najviše jasnoće: teolozi — bibličari, dogmatičari, moralisti — kao da se natječu u izazivanju

⁴ Uspor. PIERRE CHARLES, *Molitva svih časova* — II svezak, Sarajevo 1936, str. 101—104. U suvremenoj nestašici prave duhovne literature vrijedno je uzeti ponekad u ruke ta Charlesova »pretkoncilska« razmatranja.

⁵ Uspor. Ef 4, 15—16; Fil 3, 12—14.

⁶ Jud 3. Uspor. dogmatsku konstituciju *Lumen gentium*, n. 12.

novih smutnji i nejasnoća na svim dojučerašnjim tako »mirnim« pozicijama. To budi kod našega »prvog čovjeka« dojam ugroženosti. On se počinje bojažljivo — poput ježa — kvrciti sam u sebe i ne pita više ni za kakav »minimum«, nego maksimalistički nastoji »braniti« sve bez izuzetka: pretvara se u *integristu* . . . Prema njegovu sudu, središnji bi problem pokoncilskog razdoblja bio prelom generacija i, u vezi s time, kriza auktoriteta; ne vidi pak koliko je dublja i stvarnija kriza vjernosti, koja ga izgriza.

»Drugi čovjek« nije se pojavio istom nakon prvoga, nego se rodio i nastupio zajedno s njim. Smijemo li ga nazvati *progresistom*? Sjetimo se da je i taj naziv — poput prije spominjanog »konzervativizma« — preuzet s političkih borilišta pa ga ne možemo adekvatno primjenjivati na pojave i na zbivanja unutar kršćanstva. Ipak, nema sumnje, posljednjih se godina podigoše u kršćanskoj sredini mnogi pojedinci tražeći brzu, odlučnu, radikalnu reformu Crkve. Stalo im je do posvemašnje preinake tzv. »struktura« u kršćanstvu, a uvjereni su da taj preobražaj neće nikad uspješno ni temeljito provesti hijerarhija sa svojim tradicionalnim auktoritetizmom. U njihovim su očima sterilne sve odluke »viših« vlasti, dokle god se ne ukorijene u bazi, tj. u samom kršćanskom puku. U ovom povijesnom trenutku, dok se lomi tisućljetna »konstantinovska« era u Crkvi i konačno počinje odumirati feudalizam, morala bi iskočiti na vidjelo još neviđena novost: trebalo bi da koncilski »propuh« s kraja na kraj prožme kršćanstvo nepatvorenim demokratizmom . . .

U tom smislu, naš »drugi čovjek« vrlo rado i veoma često govori o revoluciji u Crkvi; pri tom, gotovo s nekom zavišću, baca pogled u tabor marksizma, gdje se revolucionarni prevrati veličaju kao ključ za dokinuće svega nehumanog u povijesti. Pod tim vidom smatra se pozvanim da čitavoj Crkvi nametne svoje tumačenje »znakova vremena«, maštajući na sav glas o neviđenim i nečuvenim podvizima kojima će dokazati kako je Evanđelje doraslo i socijaliziranom, tehniziranom, industrijaliziranom razdoblju što se istom rađa na zemlji. On stoga ne tare sebi odviše glavu tražeći što je u kršćanstvu »bitno« pod vidom dogme i morala; njega, kao kršćanina, ne zabrinjava toliko vjernost u pogledu jučerašnjice — koliko budnost, spremnost, polet u odnosu na sutrašnjicu. Nismo li »kvasac svijeta«? Nismo li »sol zemlje«? Primarna naša dužnost nije, dakle, tradiranje gole tradicije, kad je očito da nam je Krist svima skupa, kao Cjelini Božjeg naroda, povjerio sudbonosnu povijesnu misiju.

Pustimo na stranu rasprave i prepirke o šest dana stvaranja i o istočnom grijehu, o Djevičanskom Zacheću i Papinoj nezabludivosti; angažirajmo se svim bićem u »spasavanje« današnjeg svijeta, rastočena socijalnim i političkim krizama, da bi život čovjekov u sutrašnjici bio čovječniji . . . Tako standardiziranom »proscendencijom« normira i di-

menzionira naš »drugi čovjek« sve svoje životno i kršćansko realiziranje. Dakako da stari tipovi »transcendencije« — ukalupljeni molitvom, pokorom, postom, mrtvenjem, kontemplacijom, adoriranjem itd. — anemično blijede pred najezdom te urgentne i konkretne »skrbi za čovječanstvo«! Nu, što se onda dešava?

Izgarajući tako kroz duže ili kraće vrijeme u grozničavoj svojoj angažiranosti, naš »drugi čovjek« počinje odjedanput uvidati da mu djeca — koje nije dao krstiti u kolijevci, kako bi s više osobne i demokratske slobode u zreloj dobi mogla odlučivati o svom životnom nazoru — nemaju nikakva interesa za kršćanstvo; štaviše, ni on sam kao da više pravo ne uviđa čemu bi, konačno, imalo služiti baštinjeno kršćansko Vjeronanje, kad se toliki unaokolo nas bore za ideale humanizma mnogo uspješnije i prodornije od katolika, koji su skućeni svojim dogmatskim i moralnim obzirima. Ne bi li stoga jedini dosljedan stav za njega bio da se oslobodi svih spona, koje ga sapinju u borbi za standardniju sutrašnjicu, što znači — da zajedno s »musavom vodom« baci u kanal i samo »dijete«, što ga je želio oprati... Na taj način, ne bi naš »drugi čovjek« obračunao samo sa zastarjelim crkvenim strukturama, nego bi raskrstio i s onim što je u kršćanstvu bitno. Koliko god mu se stoga pričinjalo u početku da je glavni problem suvremene Crkve kriza njezinih struktura i, dosljedno, kriza njezina auktoriteta, na kraju će ipak i kod njega — kao što i kod konzervativca — sve biti svedeno na bolnu i trpku krizu vjernosti.

»Treći čovjek« pokoncilske ere pojavio se istom poslije prve dvojice, ali nije mnogo zakasnio za njima. Zapažen već pod jesen 1966. godine, raširio se uskoro po svim kontinentima. Sve do dana današnjeg ostao je *bezimen*: nu lako ga prepoznamo — jer mu je glavna oznaka u tom što se ogorčio nad smicalicama i konzervativaca i progresista te, zasićen silnom pokoncilskom halabukom, zapao u *razočaranje*. Iskreno je nekoć vjerovao u Boga; vjerovao je također i u Krista i u Crkvu i u Koncil. Ali, slušajući iz dana u dan rabulističke izvode o novom i starom, o bitnom i nebitnom, o svježem i preživjelom, o pokoncilskom i pretkoncilskom, o postotku Božjeg naroda koji je »za« Koncil i o onom koji je »protiv« Koncila, naš se »treći čovjek« počeo u Crkvi na smrt dosađivati. Prije svega, sumnjive mu postadoše te silne strukture oko kojih se neprestano lome koplja, a nitko ih još nije uspio ni napola suvislo definirati.⁷ Izgubio je povjerenje i u

⁷ Uspor. MATO ZOVKIĆ, *Obnova Crkve prema II vatikanskom saboru* — Zagreb 1969, napose str. 20—42: *Strukture Crkve u pluralističkom svijetu*. Usred mnoštva raznorodnih »definicija« koje strukturama daju Gurvič, Fichter, Bierstedt, Fiamengo te Vries, Padberg, Schreuder, Küng, Valeske, Houtart, Greinacher, Bilsen, Novak i dr., pisac se ne može probiti do vlastitog zamišljaja koji bi imao jednoznačan smisao: »Pod strukturom Crkve mislimo na ustrojstvo Crkve općenito, na njezinu pojavnost... na župe, biskupije, upravu opće Crkve, uređenje i rad crkvenih odgojno-obrazovnih ustanova, redovničkih zajednica, liturgiju, ukratko sve

vitalitet Božjeg naroda, kojemu je potrebno bezbroj demagoških smicalica da bi se malo ganuo i u nekoj sitnici prilagodio novim zahtjevima. Žučljivi pak okršaji pokoncilskih strančara oko hijerarhijskog auktoriteta navedoše ga da počne sebi sve upornije postavljati kobna pitanja: »Čemu cjelokupna institucionalnost Crkve? Čemu njezina posvud slavljena sakramentalna struktura, kad već sama zajedljivost pokoncilskih trvenja živo pokazuje da sve te strukture zajedno, kao takve, ne preobražavaju nikoga? Jedan potresan susret čovjeka s čovjekom — ukoliko se obadvojica nađu u istoj stisci i tjeskobi — izmijeni ljudsko srce intenzivnije i radikalnije negoli sve moguće institucionalne maskerade! Čemu i ona trijumfalistički reklamirana tradicija kršćanstva, kad svećenici — ti stručni »ljudi Crkve«! — napuštaju bogoslovije i samo svoje zvanje zdvojni što ih teološki studij sa sjemenišnim odgojem nije spremio ni za život ni za rad u Božjem narodu? Čemu hvalospjevi o uzvišenosti kršćanske duhovnosti nad svim kulturama i religijama svijeta, kad nam mentalitet ritualnog doživljavanja kod katolika očituje dobrim dijelom one iste reflekse što ih hindu-vjernik ima pred svojim »svetim« kravama? ...«

Kroz sva ta pitanja i sumnje oslobađa se naš »treći čovjek« svega institucionalnog u Crkvi. Ne ustaje on protiv koncilske reforme; ali se za nju ni ne zanima. Od svega »pokoncilskog« on jednostavno ne očekuje ništa — jer je u svom razočaranju uvjeren da su i jučerašnje i sutrašnje strukture na kraju krajeva ipak samo strukture, tj. institucionalni kalupi, osuđeni da prije ili kasnije uminu bez dubljega traga u srži čovjekova bića. Nadasve je vidna ta kriza »trećega čovjeka« u odnosu prema središnjoj točki crkvenog živovanja — Euharistijskom slavlju: kao što, naime, nije pravo shvaćao »pretkoncilske« Mise na latinskom, tako ne razumije ni sadašnje »pokoncilske« na narodnom jeziku — koliko god joj se inače tumačenja odasvud prišivalo... On jednostavno ne osjeća da bi taj institucionalni ceremonijal nalazio priključka u osnovnim registrima njegove nutrine. Zato i opada posvud broj polaznika nedjeljne Mise.

Znači — ogorčen, razočaran, naš »treći čovjek« dezertira. Srcem je već napustio Crkvu, premda joj naizvan još nije formalno dao otkaza. Očito je pak da se i kod njega izvorno radi samo o jednom — o krizi vjernosti, koja podmuklo i silovito nadire.

---

konkretno, vidljivo i vanjsko što bi moralo voditi unutarnjem i nevidljivom. Ne samo one koji su vjerom i krštenjem već pozvani u Crkvi nego i one kojima je Crkva pozvana i poslana... Možemo pojam struktura shvatiti kao mentalitet i princip poretka unutar Crkve koji joj dopuštaju da ispunjava svoju zadaću i da se održi u vremenu.« (28—29) Čini nam se da u tom kratkom, no veoma značajnom i središnjem odlomku definicija »strukture« nije od početka do kraja jedna te ista; pogotovu se pak ne može uočiti kakav bi odnos imale »strukture« prema izvornoj »biti« Crkve.

»Četvrti čovjek« pokoncilskog razdoblja bučno je iskočio na crkvenu pozornicu tamo negdje oko 1968. godine i odmah dao sâm sebi ime: *kontestator*... Brzopleto je skupio nekoliko biblijskih tekstova u kojima Vulgata rabi termine: »contestor« i »contestans« te počeo tvrditi da u njegovu kontestiranju treba gledati sukus svega kršćanluka kroz vjekove.

Istini za ljubav moramo priznati: taj je »četvrti čovjek« u pravi čas zapazio kako je u Crkvi nastupilo »klizanje terena«: osjetio je da se bližimo golemoj, masovnoj apostaziji, koja će biti to poraznija što je zbog prikrivenosti »trećeg čovjeka« manje naslućujemo. Zato se užurbano dao na »spasavanje« Kristove ostavštine, tj. dao se na buđenje, uznemirivanje, izazivanje uspavanih kršćanskih redova. Prije svega, digao se protiv crkvenog auktoritetizma, izvikujući neumorno »slobodu duha«, premda protivnici u njegovim »karizmatičkim« slobodnostinama ne uočavaju drugo do li izljeve bolesne ambicije i kapricioznosti. Unakrsnom vatrom oborio se na zastupnike hijerarhije kao na glavne »kočničare« koncilske obnove, koji bi danas morali konačno postati svjesni da im je dužnost »služiti« — a to po svoj prilici znači da bi najuslužnije »poslužili« Božji narod kad bi iz njegove sredine — kao auktoritet — naprosto iščezli. Što se pak tiče samoga vjernog puka, ne bi li već jedanput morao obući »dugačke hlače« i pokazati se punoljetnim u Crkvi?! Nije li mu Drugi vatikanski sabor svečano priznao da posjeduje »nezabludiv osjećaj vjere«?⁸ Nije li najneposredniji i najizvorniji iskaz tog osjećaja vjere — kontestiranje, kad u pravom demokratskom slobodarstvu svi od reda nastupamo kao proroci? Doduše, usudio se netko napomenuti da od prkršćanske općine u Korintu pa do danas nije bilo moguće provesti demokraciju ni u jednoj zajednici ili skupini gdje su svi članovi bili uvjereni da imaju proročansku karizmu! A čini se — da tri posljednje pokoncilske godine obilno potvrđuju taj povijesni navod... Kontestatori, naime, nisu nimalo voljni priznati da bi se igdje izvan njihova »tabora« mogao javiti dar proroštva: stoga, dok izvikuju slobodu unutar Crkve, nikako ne ispuštaju mikrofona iz ruke — da ne bi tko drugi dometnuo drukčiju riječ k njihovim jednostranim tiradama. U isti mah, žilavo se upinju da na temelju Biblije opravdaju svoje zamišljaje demokracije, revolucije, protestiranja i bojkotiranja u Crkvi. Bez predaha deklamiraju o pluralizmu Novog doba — o pluralizmu teologije, morala, pastorala itd., nu pri tom strepe da ne bi u krilu mjesne Crkve niknula nekakva skupina koja bi izmicala njihovoj egidi: ta u jednoj crkvenoj pokrajini smije biti samo jedno tumačenje katolicizma i Koncila, razumije se — kontestatorsko.

Da li su ti kontestatorski ispadi samo paradoksalne egzibicije — ili se tu radi o apsurdnim proturječjima? Mogu li se buntovne parole našega »četvrtog čovjeka« shvatiti kao praskave budnice, koje samo

⁸ Dogmatska konstitucija *Lumen gentium*, nn. 12. i 35.

izazivlju pozornost i razgone mamurluk ustajalih masa? Ili su to zapravo bušotine, krcate eksplozivom, sposobne da u kršćanskom ozračju izazovu obilje dima, obilje loma, obilje strastvene zaslijepljenosti i antagonizama — ali nesposobne da obuzdaju onaj kršćanski »teren koji je počeo kliziti«! Uostalom, kontestatorima ni nije do tog smirivanja tla u kršćanstvu. Baš naprotiv, svojim nestrpljivim zelotizmom htjeli bi oni postići što skorije i što oštrije lučenje duhova unutar Crkve, makar pri tome lomili »trstiku koja je napukla« i gušili »stijenj koji još tinja« . . .

Pod tim vidom, ni pojavu kontestatora u suvremenom katolicizmu ne smijemo shvaćati kao kratkotrajnu, pomodnu krizu auktoriteta uz ponešto ekscentričan izazov kršćanskih masa; i kontestacija očituje prije svega i nada sve akutnu krizu vjernosti.

»Peti čovjek« pokoncilskog razdoblja nadošao je izazvan donekle delirijem kontestatora. Kao što, naime, u oboljelom organizmu pri nastupu krize niču »protutjelešca«, tako se i u krilu Crkve prodiše u najnovije doba samonikli pokreti kao *ustuk* protiv kontestatorskog fanatizma. Tom »petom čovjeku« nije do plitke teatralnosti pred licem Božjeg naroda; on je željan kršćanstva koje će samo sebe ozbiljno shvaćati. Nije mu ni do pomodarskog fantaziranja; on traži zdravu, nepatvorenu evandeosku osnovicu. Sit je falangističkog monopolizma koji manipulira javnim mnijenjem unutar Crkve; on priželjkuje iskrenu slobodu srdaca u duhu davne Pracrkve. Zahvaćen tim i takvim težnjama, počeo je na raznim stranama svijeta stvarati spontane skupine svojih pristaša. Neke se od njih pridržavaju izričnog zajedništva sa službenom Crkvom; druge, daleko brojnije, naumiše s više ili manje radikalizma demitizirati sve institucionalne i antropomorfne crte kršćanstva — da bi svoj »topos« otkrile konačno s onu stranu svake crkvenosti, gdje vlada izrazit sekularizam u sjeni »smrti Božje« . . .

Kažu da se to »*podzemno kršćanstvo*« napose razvilo i razgranalo u Sjevernoj Americi; ali ga, bar u zametku, možemo otkriti i na našem domaćem tlu. U krajnjoj liniji, htio bi taj »peti čovjek« da bude na moderan način »azymus« (beskvasan); stoga kroz prizmu besklasnog proletarijata snatri o bratskom zajedništvu svih pozemljara. To ga izvorno nadahnuće bliži nekim protestantskim sljedbama kod kojih susreće više razumijevanja negoli u hijerarhijski strukturiranom katolicizmu. On se osjeća solidarnim s davnom ruskom sektom — »bespopovcima«, nu još bliži su mu današnji kažnjenici iz dalekih sibirskih tundra koji — prema svjedočanstvu kardinala Slipyja i o. Ciszeka — zanosno prijanjaju uz Isusa Nazarećanina, ali neće da čuju ni za transcendentnoga Boga ni za institucionalnu Crkvu. Naš se »peti čovjek« bratimi sa svim pokretima i strujanjima »Trećega svijeta« koji se oteo političkoj kolonijalizaciji pa zabacuje i crkveni neokolonijalizam, ukoliko bismo mu s Kristovom Blagom viješću htjeli narinuti pokoncilske komplekse naše zapadnjačke crkvenosti . . .

Kako dugo će izdržati neomisticizam toga »petog čovjeka«? I dokle će doprijeti njegovo »podzemno kršćanstvo«? Nitko to zasad ne može još reći. Ali već se opaža da tu i tamo njegov prvotni polet malakše. Ponegdje ga guši individualna slabost, drugdje opet ljudske trzavice od kojih ni »podzemna« crkva nije imuna. Dospije li pak do granične situacije potpune malaksalosti, tad mu kao posljednje utočište preostaje samo hipijevski »kamen mudraca« — droga... Zaista, drugog puta nema ni da se »iskustveno« uvjeri o opstojnosti nekakva raja ni da to »blaženstvo«, bar kradomice, sebi načas pribavi. Nu šta je to drugo, ako ne koban i sudbonosan brodolom vjernosti?!

»Šcsti čovjek«, tako bar nakon svega dosadašnjeg očekujemo, imao bi biti najmlađi od svih, doslovce — današnji! Međutim, tko zna — nije li on suvremenik svih petorice predašnjih i još stariji od njih, star možda koliko i samo Evanđelje, dapače — star koliko i čitava povijest spasenja? Zašto ne? Ako je Bog uistinu zahvatio u pozemljarsko naše zbivanje, mora iz tog božanskoga zahvata provirati trajna, stalna, sebi vazda dosljedna i vjerna vrednota. Ne bi li ona mogla biti utjelovljena i ovjekovječena u našem »šestom čovjeku«? — O njemu se, doduše, najmanje govori i piše, ali on najviše nosi: nosi Crkvu, nosi Krista kroz sve vihore i krize povijesti. Upravo stoga kod njega je veoma razvijen smisao za prošlost koja u današnjici nije i ne može biti mrtva. On zna da katolička misao nije istom na Drugom vatikanskom koncilu počela po prvi put u povijesti umovati za stoljeća unaprijed, nego je to činila i za vrijeme Prvog vatikanskog — i za vrijeme Tridentinskog sabora; zato se slaže s konzervativcima kad ne dopuštaju, da itko — poput ciganina iz priče — pogrđuje te stare »bunare« koji nas još uvijek krepko napajaju. Ali je, u isti mah, osvjedočen da progresisti imaju pravo kad tvrde — da »kozmičko tijesto« ne smije pljesniviti, nego uz pomoć Evandeoskog Kvasca mora bujati, rasti »sve do mjere dobi Punine Kristove«;⁹ ipak ne dopušta da ćemo ikad — u ime tobožnjeg *prograsa* — proglasiti herezama i utopijama one dogme za koje smo jučer mučenički umirali. On je davno prije pojave »trećega« pokoncilskog čovjeka znao da klasična kršćanska duhovnost govori o *zdravom* »razočaranju« vjernika nad svim što *nije* Bog, ukoliko je Taj beskrajno uzvišen nad svim zemaljskim i stvorenim, pa i nad svim duhovnim i crkvenim¹⁰; nu s tim još ne uviđa nikakvu potrebu da bi nietzscheovski »ressentiment« postavio za glavnu i jedinu normu svog

⁹ Ef 4, 13,

¹⁰ Premda se u našim danima bezočno napada duhovnost knjižice *Nasljeduj Krista*, ne možemo ipak njezin stil »razočaranja« nad svijetom proglasiti manihejskim. Uspor. III, 21. i srodna poglavlja o usponu duše k Stvoritelju nad sve stvoreno! Uostalom, ni suvremeno se »otvaranje« k svijetu ne odvija bez svojih nastranosti, a ponegdje je dalo povoda morbidnim razočaranjima kakvih klasična duhovnost po sebi nije izazivala.

živovanja i vjerovanja. S istoga razloga ne može on odobriti kontestatorskog neotrijumfalizma, gdje se naivno veliča sve što je novo i buntovno — samo zato jer je novo i buntovno, kao da bi »novost« i »buntovnost« same po sebi garantirale boljitak i napredak; ali mu je podjednako tuđ neodefetizam »podzemnih« kršćanskih skupina, ukoliko samu ekstravertiranost kontestatora intravertiraju te — skvrčeni u same sebe — izdišu na plićaku sekularizma...

Tko je, dakle, i kako se zove taj zagonetni »šesti čovjek«? Možda bismo ga provizorno smjeli nazvati *katolikom*: jer on zaista ne trga isječke iz kršćanske Tradicije, ne vadi ulomke pojedinih rečenica iz Biblije da bi na umjetan način složio argument za pobijanje svih koji u Crkvi misle drukčije od njega, nego s Malom Svecicom iz Lisieuxa »bira sve«¹¹ kako bi cjelinom Poruke Gospodnje točnije prosuđivao i kritizirao sama sebe. U neokrštenom Pokladu Objave pronalazi on i riječ o »blaženima koji plaču« i riječ o »izgonu zloga postom i molitvom« i riječ o »krotkima koji osvajaju Zemlju« — premda svim tim uvelike sablažnjava razne strukturologe, psihologe, sociologe, politologe i demagoge pokoncilske ere.

U svjetlu cjelovite Poruke Božje razabire naš »šesti čovjek« sa svom jasnoćom da, unatoč svome dobronamjernom katolicizmu, još ni izdaleka nije potpun kršćanin ni potpun vjernik. Tim se on valjda najizrazitije luči od petorice prije navedenih tipova: dok bi oni svi od reda htjeli biti »pokoncilski«, a neki dapače još i »postkršćanski«, tj. dok se smatraju gotovim kršćanima koji s vrhunca svoje »zrelosti« ili čak »prezasićenosti« imaju pravo sipati anateme uzduž i poprijeko po Božjem narodu, dotle naš »šesti čovjek« gleda na sebe kao na katehumeni koji se istom nalazi na putu obraćenja te mu je još uvijek nužna neprestana *metanoja*. Nije mu stoga ni do egzibicionih diskusija o Koncilu i strukturama ni do senzacionalnih dijaloga o »teologiji Revolucije« i »smrti Božjoj«, nego iz dana u dan bez truna farizejštine iskreno vapi: »Vjerujem, Gospodine, pomози nevjeri mojoj!«¹²

Biblija ga je — davno prije nastupa Asiškog Sveca — prozvala »Božjim sirotanom«.¹³ Možda mu je to najadekvatnije ime. Održalo se od davnih vremena kad su nastajali psalmi i kad je Izrael čamio u sužanjstvu, održalo se u posve istom značenju sve do dana današnjega. Ono pristaje i zgrbljenoj velegradskoj pralji koja svojom mukotrpnom zaradom školuje buduće svećenike; pristaje i zabitnoj s. benediktinki

¹¹ Sv. Terezija od Djeteta Isusa smatrala je karakterističnom zgodu iz ranoga djetinjstva kad je, na poziv starije sestre Leonije neka uzme sebi nešto od njezinih igračkica, uzvratila lakonskim izričajem: »Je choisit tout!« — »Biram sve!« Uspor. *Manuscrits autobiographiques* — u izdanju »Livre de vie«, Lisieux 1957, str. 38.

¹² Mk 9, 23.

¹³ Uspor. ALBERT GELIN, *Les Pauvres de Yahvé* — Paris 1953; JACQUES-GILLES GOURBILLON, *Der Gott der Armen im Alten und Neuen Testament* — Düsseldorf 1961.

koja već 68 godina nije prestupila praga svojega uboškog samostana; pristaje i četici »fokolarina« koji, oboružani samo bezazlenošću i ljubavlju, misioniraju sredinu od koje je službena Crkva već davno podigla ruke; pristaje i neutrudivom ocu obitelji koji se golih ruku — ali s čitavom svitom djece — morao iz hercegovačkog krša preseliti u sjeverne krajeve domovine da ondje, nakon šestgodišnjeg upornog rada, započne sebi i svojim poženjenim sinovima graditi kuću sa *sto* prozorskih krila . . .

Uostalom, čemu to nabranje? Tko god ima oči da gleda, prepoznat će u svom okolišu mnoštvo tih »sirotana Božjih«, premda nijednoga od njih ne oglašavaju fanfare ni u »mjesnoj« ni u »općoj« Crkvi. No, bude li u sutrašnjici Božjeg naroda koji će zbilja biti *Božji* i uistinu biti *Narod*, više nego ikom drugom na zemlji dugovat će on svoj opstanak upravo tim »sirotanima« . . . Ne u smislu, kao da bi naš »šesti čovjek« značio *sve* u Crkvi ili *sve* u kršćanstvu; takvog mu monopolizma ne pripisujemo! Ali on jedini zna evanđeoski »ključ« za *sve*: zna, kako treba biti »u malome vjera« . . .